

Servet-i Fünûn Mecmuası

Kübra ANDI*

XIX. yüzyıl sonlarından XX. yüzyıl ortalarına kadarki Türk kültür ve edebiyat hayatının önemli dergilerinden biri olan *Servet-i Fünûn*, ilk sayısını 27 Mart 1891'de neşreder. Devrin basın ve yayın kurallarına uygun olarak sunulan dilekçe ile Mabeyn'den bir isim istenmiş, cevaben alınan müsaade tezkiresinde yayınına izin verilen bu dergiye Mabeyn tarafından *Servet-i Fünûn* ismi münasip görülmüştür.

Aslında 1888'de Ahmed İhsan'ın, Nikolaidis'in Türkçe olarak çıkardığı *Servet* adlı günlük gazetede çalışmaya başlaması *Servet-i Fünun* dergisinin uzun süren macerasının başlangıç noktası olarak kabul edilebilir.

1887-1889 yılları arası matbuat hayatına bakacak olursak oldukça renkli bir görünüm ile karşılaşırız. Adeta bir dergi bolluğu yaşanmaktadır. Ahmed İhsan anılarında bu durumu şöyle anlatır: "1300 ile 1305 (1887-1889) arasında Türkiye'de ilk risale bolluğu oldu. Maarif Nezaretinde kurulmuş ve içinde çok değerli âzâları bulunan Encümen-i Teftiş ve Muayene bu risaleleri muayene eder ve izin verirdi. Dediğim yıllarda, henüz Abdülhamid devrinin Babıali dahiliyesinde kurulan sansür usulü sertleşmemişti: Edebî ve ilmî risaleleri meşhur Münif Paşa'nın nazırı olduğu Maarif iyi karşılar ve korurdu. İşte bu koruyuş dediğim tarihte ilk risale bolluğunu yapmıştır."¹

Bu bolluktan sonra çeşitli siyasî, sosyal sebeplerden dolayı bu dergilerin bir kısmı kapanır. Dergilere bakma işi maarifin elinden alınıp Dahiliye Nezareti'ndeki matbuat müdürlüğüne verilir ve dergilerden de gazetelerin uyduğu kurallara uymaları istenir.

İşte bu kapanan dergilerin içinde Ahmed İhsan'ın çıkardığı *Umran* ile Halid Ziya'nın çıkardığı *Nevruz* da bulunmaktadır. Yalnızca yabancıların çıkardığı gazeteler yayın hayatına devam etmektedir. Bu gazetelerden biri de Nikolaidis'in çıkardığı *Servet*'tir. Ahmed İhsan bir gün arkadaşı Salih Saim ile birlikte *Servet* gazetesinin idarehanesine gider ve iki arkadaş burada işe başlarlar. Ahmed İhsan bu başlangıçtan dergide yayımladığı bir yazısında, "Galata'da Millet Hanının üst katında o tarihte çıkan *Konstantinopolis* adlı Rumca gazetesinin sahibi Nikolaidis, *Servet* adlı Türkçe öğle gazetesi çıkartıyordu. O gazeteye Avrupa'dan gelen ajans telgraflarını tercüme etmek üzere gir-

* Edebiyat Öğretmeni

1 *Servet-i Fünûn*, 16 Nisan 1936, c. LXXIX, sy. 2069, s. 322.

miştim. Her gün sabahları erkenden *Servet*'e gider, Havasse ve Router telgraflarını Türkçe'ye çevirir ve durmadan Tophane Müşirliğine giderdim. Orada dahi müşirlik ikinci tercümanı idim."² diyerek bahseder.

Ahmed İhsan bu arada Tophane Müşirliği'ndeki resmi görevinden ayrılmış ve 1890 yılında Âlem Matbaası'nı satın almıştır. Ama bütün amacı Avrupa standartlarında bir gazete çıkarmaktır. Devrin siyasî ve sosyal konjonktürü bu isteğini yerine getirmesi için uygun olmadığı gibi otuz yaşının altında olması da onun için bir engeldir. Zira otuz yaşın altındakilere gazete sahibi olma izni verilmemektedir. Ahmed İhsan bu sıkıntıları ortadan kaldırmak için o dönemde Dahiliye Nezareti'nde çalışan bir arkadaşının bulduğu akla en uygun çarenin peşinden gider. O günlerde günlük olarak çıkan gazetelerden birine -bir kısmı fennî konuları içermek kaydıyla- haftada bir kere olmak üzere ek çıkarma izni verilmiştir. Bu çıkış noktasından hareket edilerek Nikolaidis'in *Servet* adlı gazetesine ek olmak üzere fennî mecmua ruhsatı istenir ve böylece *Servet* gazetesinin ismine izafetle *Servet-i Fünûn* adıyla haftalık fennî bir mecmua çıkarma izni alınır.

O günün şartlarında matbuat hayatı için oldukça ilginç, hatta en son akla gelecek isimlerden biri olan *Servet-i Fünûn* ismi böylece Mabeyn tarafından dergiye verilmiş olur.³

Daha çok fennî meseleleri ve teknolojik gelişmeleri okuyucusuna ileten ve bunun yanı sıra edebî faaliyetlere de sütunlarında yer veren *Servet-i Fünûn* ilk önceleri günlük olarak çıkmaya başlamış, maddî imkânların yetersizliği sebebiyle kapanınca bu defa haftalık olarak neşredilmiştir. Başlangıçta imtiyaz sahibi olarak Nikolaidis ismi göze çarparken, *Servet-i Fünûn* bir yıl sonra el değiştirmiş ve Ahmed İhsan'ın adıyla yayınlanmaya başlamıştır.

Servet-i Fünûn 10 iç kısım ve 2 kapak sayfası olmak üzere toplam 12 sayfa olarak neşredilmeye başlanır ve bu durum ilk altı ay bu şekilde devam eder. İkinci altıncı aya girildiğinde iç kısım 12, kapak ise 4 sayfaya çıkarılmıştır.⁴

Servet-i Fünûn'un en önemli özelliklerinden biri de "musavver" yani resimli olarak neşredilmesidir. Okuyucusunun karşısına böyle bir iddia ile çıkan dergi o dönemin teknik donanımının yeterli olmayışı, hakk ve tersim sanatlarının henüz oluşmaya başlaması gibi olumsuzluklar yüzünden zor durumda kalır. Bu eksiklikleri giderip dergiyi daha iyi bir kalite ile çıkarabilmenin yollarını araştıran Ahmed İhsan, Avrupa'ya giderek matbuat sahasındaki gelişmeleri yerinde inceler. Gezdiği ülkelerin matbaalarında kullanılan ve "çinkografi" adı verilen "çinko üzerine kimya ile hakk sanatı"nın inceliklerini öğrenerek İstanbul'a geri döner.

Servet-i Fünûn artık bu yeni usul üzere tabedilen resimlerle daha bir zenginleşerek basılır. Dergi, ülkemizde ilk defa çinko üzerine hakkolunmuş resim baskısı olan "Tophane Caddesi" adlı tabloyu 27. sayısında yayımlayarak bir ilke imzasını atar.

Musavver Servet-i Fünûn yoğun olarak tıbbî ve teknolojik gelişmeler, sağlık sorunlarının giderilmesi, ziraat ve hayvancılık gibi türlü konularda yayımladığı makale ve

2 *Servet-i Fünûn*, 26 Ağustos 1937, c. LXXXII, sy. 2140, s. 211.

3 *Servet-i Fünûn*, 26 Ağustos 1937, c. LXXXII, sy. 2140, s. 210 - 211.

4 Bilge Ercilasun, *Ahmed İhsan Tokgöz*, Ankara, 1996, s. 57.

musahabelerle okuyucusuna ulaşmaya çalışırken öte yandan edebî faaliyetlere de yer verir. Derginin ilk yılı olan 1891'de ve ilk nüshadan itibaren Nabizâde Nazım'ın *Seyyie-i Tesâmuh* adlı romanı tefrika edilmeye başlanır.⁵ Aynı yıl Ahmed Rasim, Besim Ömer, Ali Ferruh gibi imzalar da dergide yer alır.⁶

1892 yılına gelindiğinde edebî yoğunluğun daha da arttığını, bilhassa Ahmed İhsan'ın Fransızcadan edebî ve fennî romanlar tercüme ettiğini görürüz.

1893'te ise arada sırada yayımlanan hikâyeleri ile Halid Ziya dergide yer almaya başlar. İzmir'den Reji İdâre-i Umûmisi Muhâberât-ı Türkiye Başkatibi olarak İstanbul'a henüz gelen Halid Ziya, Ahmed İhsan ile tanıştıktan kısa bir süre sonra dergide hikâyeler neşreder. Onun dergide yayınlanan ilk eseri "Cambaz Kız" adlı hikâyesidir.⁷

Halid Ziya'nın katılımıyla daha da zenginleşen *Servet-i Fünûn* kadrosuna, düzenli olarak yazmaya başladığı "Musahabe-i Fenniyye"leriyle Mahmud Sadık da katılır.⁸

Hakkı Paşa'nın Osmanlı Komiseri unvanıyla Chicago Sergisi'ne girmesine binaen çekilen fotoğrafının *Servet-i Fünûn*'un 131. sayısında yayımlanmasından itibaren Osmanlı ricâlerinden pek çok önemli simanın fotoğrafı da dergide basılır.

1893 yılında dergi için önemli kabul edilebilecek gelişmelerden biri de Chicago'da açılan sergide *Servet-i Fünûn*'un bir madalya kazanarak ününü ve başarısını yurt dışına taşımasıdır.

Servet-i Fünûn 1894'te de fazla bir değişiklik göstermeden yayın hayatına devam eder. Bu yılın ikinci yarısında Paris'ten gönderdiği makalelerle Âgâh Hasib'in de kadroya dâhil olduğu görülür.

1895'te *Servet-i Fünûn*'a 2 Haziran 1311'den itibaren ilâve edilen siyasi kısımla dergi ayrı bir zenginlik kazanmıştır.

1896 yılı ise *Servet-i Fünûn* için son derece önemli bir yıldır. Zira Recâizâde Mahmud Ekrem'in ısrarıyla 1896 yılının Şubatında 256. sayıdan itibaren derginin başına Tevfik Fikret getirilir. Bu gelişmelerle beraber dergi kimliğini değiştirmeye, edebî bir hüviyet kazanmaya başlamış ve böylece bugün *Servet-i Fünûn* topluluğu olarak ifade ettiğimiz "Edebiyat-ı Cedide" ciler yavaş yavaş derginin etrafında toplanmıştır. O yıl dergiye Recâizâde Mahmud Ekrem, Tevfik Fikret ve Halid Ziya gibi güçlü isimlerin yanı sıra Cenab Şehabeddin, Ali Ekrem, Süleyman Nazif gibi genç şairler de dâhil oldular. Recâizâde Mahmud Ekrem'in, ilk olarak Hasan Âsaf'ın bir şiiri üzerine düşündük-

5 Nabizade Nazım, "Seyyie-i Tesâmuh", *Servet-i Fünûn*, 1307 (1891), c. I, sy. 1, s. 10–11.

6 Ahmet Rasim'in dergide yayımlanan ilk yazısının künyesi şöyledir: "Dimaç İçinde Cihan", *Servet-i Fünûn*, 1307, c. I, sy. 5, s. 52–53. Bu yazıyla dergiye katılan yazarın dergide 1311'e kadar yoğun olarak kalem oynattığını görüyoruz. Dergideki son yazısı ise "Piraye" adlı hikâyesidir: Ahmet Rasim, "Piraye", *Servet-i Fünûn*, 19 Teşrin-i evvel 1311, c. X, sy. 242, s. 123–127; 2 Teşrin-i sâni 1311, sy. 244, s. 155–157. Besim Ömer ise aşağıda künyesi belirtilen yazısıyla dergi kadrosuna dâhil olmuştur: Besim Ömer, "Sefâlet ve Fakr u Zarûrete Karşı Muâvenet-i Müştereke", *Servet-i Fünûn*, 30 Kânûn-ı sâni 1307, c. II, sy. 48, s. 256–259. Ali Ferruh'a gelince onun da dergide ilk olarak yer alan yazısının künyesi ise şöyledir: "Eskrim", *Servet-i Fünûn*, 1307, c. I, sy. 12, s. 134–136.

7 *Servet-i Fünûn*, 1 Nisan 1309, c. VI, sy. 109, s. 69–74.

8 Mahmud Sadık'ın dergide yayımlanan ilk "Musahabe-i Fenniyye" başlıklı yazısı 16 Nisan 1308 tarihinde yayımlanan 59. sayının 102. sayfasında yer almıştır

lerini kaleme aldığı “Tebşîr ve Mülâhaza” başlıklı yazısı dergide yayımlanmıştır.⁹ Tefvik Fikret ise “Hasta Çocuk” ve “Hâşâ” başlıklarını taşıyan iki şiiri ile dergiye katılmıştır.¹⁰

Topluluğun genç isimlerinden Cenab Şehabeddin, bilhassa Tefvik Fikret’in gösterdiği yakınlığı geri çeviremez. Onun Ahmed İhsan Bey’e ithafen yazdığı “İnkisâr-ı Bâzi-çe” adını taşıyan 5 bölüm ve 33 üçlükten mürekkep uzun manzumesinin *Servet-i Fünûn*’un 4 Nisan 1312/16 Nisan 1896 tarihli nüshasından yayımlanmasından itibaren “Edebiyat-ı Cedideciler” arasında zikredilmeye başlandığını görürüz.¹¹

Ali Ekrem ise bu topluluğa katılışını Rıza Tefvik’e yazdığı mektupta şöyle anlatır:

“1311 senesine kadar hayat-ı edebiyemiz bir inkitâ-ı mahûfe uğradı. 1311 senesinde ise bir gün Tefvik Fikret bana geldi, Recâzâde Mahmud Ekrem Bey’in riyâset-i edebiyesinde olarak *Servet-i Fünûn*’da bir hey’et-i tahrîriyye teşekkül ettiğini anlattı. Benim de bu cehd-i edebîye iştirakimi rica etti. Teklifini maa’l-memnûniyye kabul ettim. Yine A. Nâdir nâm-ı müsteârıyla *Servet-i Fünûn*’a girdim. Biraz zaman sonra H. Nâzım, yani Reşit Bey’i de *Servet-i Fünûn*’a getirdim.”¹²

Dönemin “şâir-i mâder-zâd”ı İsmail Safa da edebiyatımızdaki bu yeni hareketin dışında kalamamış, 19 Eylül 1312/31 Eylül 1896’da yayımlanan ilk manzumesi “Yâr ile Hasbihal” ile *Servet-i Fünûn*’da yazmaya başlamıştır. Şair 1896’dan sonra *Servet-i Fünûn*cuların edebî anlayışını bütünüyle kabul etmemekle beraber bu topluluğun bir üyesi gibidir. Yazdığı “Musahabe-i Edebiyye”lerle topluluğun edebî çizgisine çok da aykırı düşmediğini gösterir.¹³

Servet-i Fünûn nesrinin güçlü isimlerinden Mehmet Rauf da aynı dönemlerde topluluğa katılır. Halid Ziya ile yakın dostluğu olan Mehmet Rauf *Servet-i Fünûn* topluluğuna katılışını, bu konulardaki hatıralarını anlattığı bir yazısında şöyle ifade eder:

“Fikret’in musahabe-i edebiyeleri bana ibtidâice, şiirleri Cenâb’inkilere nazaran sönükçe görünmekle beraber ‘bizim taraftan’ olduğunu ilk satırda keşf ve takdir ettiğim için onu da sevmeye başlamıştım. Bilhassa Hâlid Ziyâ da bu fikrimi takviye ediyor idi.

Nihayet bir gün *Servet-i Fünûn* için bir tefrikaya başladığını söyledi ve bunun ilk sahifelerini bana okudu ki bu *Mâi ve Siyah* romanı idi. Başka bir gün uğradığım vakit *Servet-i Fünûn*’a gideceğini söyleyerek refakat etmemi teklif etti. Romanın ilk sahifelerini götürüyorduk. O zamana kadar Fikret’i bir kere görmüş idim. Bir gün Galata’da Hâlid Ziyâ ile Ekrem ve Fikret Beylere rast gelmiş ve bu sâyede onlara takdim edilmiştim. Hâlbuki asıl Cenâb’ı, bu kadar bedâyii tevîd eden bu müstesna mevcudu görüp arz-ı perestîş etmek için deli oluyordum. Binâenaleyh *Servet-i Fünû*’a gidip Fikret, kanepede oturan bir genci ‘Cenâb Bey’ diye bize gösterdiği vakit, ben de Hâlid Ziyâ’dan daha az müteheyyic değildim.”¹⁴

9 *Servet-i Fünûn*, 21 Kânûn-ı evvel 1311, c. X, sy. 251, s. 259-261.

10 *Servet-i Fünûn*, 1 Şubat 1311, c. X, sy. 257, s. 354 ve 361.

11 Daha geniş bilgi için bkz. Hasan Akay, “Cenab Şehabeddin’in Şiirleri Üzerinde Bir Araştırma”, Doktora Tezi, İstanbul, 1989, s. 15-16.

12 Abdullah Uçman, *Edebiyat-ı Cedideye Dâir, Ali Ekrem’den Rıza Tefvik’e Bir Mektup*, İstanbul, 1997, s. 33-34.

13 Alaattin Karaca, *İsmâil Safa*, Ankara, 1990, s. 25-26.

14 Mehmet Rauf, *Edebi Hatıralar*, Mehmet Törenek (haz.), İstanbul, 1996, s. 36-37.

İşte bu ilk temastan sonra Servet-i Fünûncular içinde yer almaya başlayan ve edebi hayatı boyunca en prestijli devrini yaşayan Mehmet Rauf, dergide bilhassa mensur şiiirleriyle okuyucunun dikkatini çekmiştir.

Halid Ziya *Kırk Yıl* adlı hatıratında bu isimlerin belli bir görüş, duyuş ve hissediş etrafında toplanan bir grup olmaktan ziyade “rastgele” toplandıklarını ve “gene tesadüfün sürüklemesiyle emekleye emekleye yürümeye” başladıklarını söyler. Yine hatıratının başka bir yerinde topluluğun oluşumu ile ilgili olarak şu tespitlerde bulunur:

“Zannedilir ki bu doğumun bir haml devresi vardır, değil öyle bir ihzarî mukaddimesi, hatta doğduktan sonra ismi bile yoktu. Onda toplananlar ve filiz vermeye başlayanlar bir tesadüf rüzgârının uğrağına nasılsa serpilivermiş tohumlar idi ki, yine tesadüfün lütfü ile taze usarelerini besleyebilecek bir avuç toprak da bulmuşlar, oracığa tutunuvererek etrafı ihata eden çalılıklardan mevcudiyetlerini koruyabilmişlerdi.”¹⁵

Mehmet Kaplan da *Tevfik Fikret* adlı çalışmasında topluluğun teşekkülü hakkında benzeri bir tespitte bulunur:

“Aynı devrin politik ve sosyal şartları, aynı sosyal tabakadan gelme, aynı zihin terbiyesi ve zevk, bu nesli birleştiren birer âmil olmakla beraber, onları birbirine yakınlılaştıran tesadüfler olmasaydı, şüphesiz Servet-i Fünûn zümresi teşekkül edemez, bu edebiyat bu kadar insicamlı bir hüviyet kazanamazdı.”¹⁶

Bu tesadüfleri idare eden yahut buluşturan, onları bir araya getiren kişi Recâizâde Mahmud Ekrem'dir. Tevfik Fikret ve Ahmed İhsan üstadın talebeleridir. Halid Ziya ise daha önceleri mektuplaşarak tanıştığı Recâizâde Mahmud Ekrem ile münasebetlerini İstanbul'a gelince daha da sıklaştırır.

Yukarıda genişçe bahsini ettiğimiz gibi diğer şahıslar da birbirini çekerek yahut birtakım tesadüflerle bir araya gelmişler ve daha önce dağınık halde dolaşan aynı duyuş, düşünüş ve hissediş tarzına sahip bu kabiliyetler, *Servet-i Fünûn* mecmuasının etrafında toplanarak yeni bir edebi anlayışın ürünlerini sergilemeye başlamışlardır.

Güçlü bir kadrosu ile okuyucusunun karşısına çıkan *Servet-i Fünûn* dergisi devrinin en çok okunan dergilerinden biri olur. İşte bu durum Tanzimat'ın başından itibaren var olagelen eski-yeni tartışmasını yeniden gündeme getirir ve bu yeni oluşuma muhalif bir grup teşekkül eder.

Servet-i Fünûncular öncelikle kullandıkları dil bakımından tenkide uğramışlardı. Cenab Şehabeddin'in şiirinde kullandığı “saat-i semen-fâm” ve benzeri tabirleri hedef alan Ahmed Midhat, “Dekadanlar” adlı bir yazı yazarak Servet-i Fünûncuları dekadandan (bozguncu) olmakla suçlar. Buna mukabil Cenab Şehabeddin, “Dekadizm Nedir? Sembolizm Nedir?” başlıklı yazılar neşrederek durumu izaha çalışır ve kendilerinin dekadanlıkla bir ilgisi olmadığını söyler.¹⁷ Bu şekilde başlayan tartışmaya Tevfik Fikret, H. Nâzım, Ali Ekrem de katılırlar. Nihayet Ahmed Midhat *Tarîk* gazetesinde yazdığı “Teslîm-i Hakîkat” (4 Aralık 1898) adlı makalesi ile yanlış anlaşıldığını ve Servet-i Fünûn

15 Halid Ziya, *Kırk Yıl*, 1936, c. IV, s. 59.

16 Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret*, İstanbul, 1987, s. 35.

17 Cenâb Şahâbeddin, “Dekadizm Nedir?”, *Servet-i Fünûn*, 2 Teşrin-i evvel 1313, c. XIV, sy. 344, s. 82-85; a.m.f., “Sembolizm Nedir?”, *Servet-i Fünûn*, 11 Eylül 1313, c. XIV, sy. 341, s. 34-36.

nüncuları dekadanlıkla suçlamadığını söyler. Bu tartışmalardaki tutumlarıyla Türk edebî hayatındaki varlıklarını pekiştiren topluluk zaman zaman kendi içinde anlaşmazlıklara da düşer.

Topluluktan ilk ayrılan isim Ali Ekrem'dir. Ali Ekrem, Cenab'ın ve Halid Ziya'nın Fransızca'yı takliden bir dil kullandığını ve her ikisinin de dilimize zarar verdiğini söyleyerek fazla alafrağa tabirlerden kaçınmak gerektiğini söyler. Ahmed Reşit de kendisiyle aynı düşüncelere sahiptir. Bu düşüncelerini Tevfik Fikret'e söyler. Fikret onu bu düşüncelerinden vazgeçirmeye çalışır. Fakat Ali Ekrem susmak taraftarı değildir ve "Şiirimiz"¹⁸ başlıklı bir makale yazarak arkadaşları hakkındaki samimi görüşlerini beyan eder. Tevfik Fikret bu yazıyı hiç dokunmadan yayımlayacağına söz verdiği halde bazı düzeltmeler yaparak yayımlayınca bu duruma çok kızan Ali Ekrem dergiden ayrılarak *Malûmat*'a geçer ve makalesini bu dergide yayımlar.¹⁹

Ali Ekrem'den hemen sonra onun en yakın arkadaşı olan Ahmed Reşid'in de dergiden ayrılışıyla epeyce sarsılan topluluk 1901 yılının başlarında idarî bir mesele yüzünden Tevfik Fikret ile Ahmed İhsan'ın arasının açılması ve Tevfik Fikret'in dergiden ayrılışıyla epeyce bocalamıştır.

Bu olaylardan sonra derginin başına Hüseyin Cahid getirilir. Hüseyin Cahit, var gücüyle çalışarak dergiyi aynı kalitede çıkarmaya gayret eder. Fakat 3 Teşrin-i evvel 1317/16 Ekim 1901 tarihli *Servet-i Fünûn*'da Fransızca tercüme ederek neşrettiği "Edebiyat ve Hukuk" adlı makale yüzünden derginin yayını durdurulur. Dergi bir buçuk ay sonra, 5 Aralık 1901'de tekrar çıkmaya başlar. Hüseyin Cahit artık yazı işleri müdürü değildir. Kadroyu teşkil eden önemli isimler de birer birer dağılmıştır.

Bu durum üzerine dergi, sahibi tarafından Tevfik Fikret'in ser-muharrirliğinden önceki durumuna getirilerek daha çok fenni konuları, tıbbi meseleleri, teknolojik gelişmeleri anlatan "Musahabe-i Fenniyye"lerle doldurulmuştur.

Servet-i Fünûncular II. Meşrutiyet'e kadar pek fazla eser neşretmemiştir. Zaten yeni yetişen nesil de değişen siyasî ve sosyal şartlar, fikrî hareketler ve zevkler doğrultusunda farklı bir edebî anlayışı sahiplenir.

Görülüyor ki *Servet-i Fünûn* bir fen dergisi olarak başladığı yayın hayatında bir devrede önemli bir edebî anlayışın, adını dergiden alan Servet-i Fünûn edebiyatının yayın organı olmuştur. Gerçi *Servet-i Fünûn*, daha sonraki yıllarda Fecr-i Ati'nin de yayın organı olacaktır. Fakat bilindiği gibi Fecr-i Ati'nin ömrü daha dar çerçeveli ve daha kısadır.

1901'e kadarki dönemde *Servet-i Fünûn* 23 cm. x 33 cm. ebadında çıkmış, parlak sarı kâğıda basılmıştır. Aynı zamanda dergide pek çok portreye, bilhassa Batılı ressamların tablolarına yer verilerek okuyucuya görsel açıdan da yaklaşılmaya çalışılmıştır. Servet-i Fünûn şiirinde, edebiyatında resmin oynadığı rol buna da bağlanabilir. Yine üzerinde durduğumuz dönemde sosyal ve siyasî olaylar dergide pek fazla yankı bulmaz. Yalnız burada 1897 Türk-Yunan Savaşı'nı ayrı düşünmek gerekir. Hatta bu olay

18 *Servet-i Fünûn*, 22 Kasım 1900/6 Aralık 1900, sy. 505-508.

19 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. M. Fatih Andı, "Devrin Edebiyatçılarının Mektuplarını Işığında Ali Ekrem'in 'Şiirimiz' Makalesi ve Neticeleri", *Edebiyat Araştırmaları I*, İstanbul, 2000, s. 145-174.

üzerine bir “Nüsha-i Mümtâze” bile yayınlanır. Dergide, *Servet-i Fünûn* tartışmalarının dışında edebî ve kültür ağırlıklı polemik de yer almaz. Esasen devletin politikası ile gençlerin dönemin konularına, olaylarına yaklaşımı farklı idi. Nitekim bu farklılık dergiyi bir süre tatil ettirir ve artık Servet-i Fünûn edebiyatı devrini tamamlamış olur.

Şüphesiz ki Servet-i Fünûn edebiyatının, Tevfik Fikret’in mecmuanın yazı işleri müdürü olduğu 256. sayısından itibaren teşekkül ettiği kabul edilir. Gerçekten de 1896 yılı başlarından başlayarak 1901’de derginin geçici bir kapatılma cezası almasına kadar olan süre, *Servet-i Fünûn* dergisinin hem kendi yayın tarihi içerisinde, hem de edebiyat ve kültür tarihimiz içinde en canlı ve fonksiyonel olan devresidir. Fakat yayın hayatına başladığı ilk günden itibaren kültür ve sanat hayatımızda etkin bir rol oynadığını da inkâr edemeyiz. Bu sebeple dergiyi ilk sayısından itibaren değerlendirmeyi uygun bulduk.

Devrinin aktüel edebî hayatı içinde önemli olduğu kadar edebiyat, basın ve kültür tarihimiz için bugün dahi büyük bir önemi haiz olan *Servet-i Fünûn* mecmuasında - derginin neşir hayatına başladığı 1891 yılından bünyesinde topladığı Servet-i Fünûn edebî topluluğunun dağıldığı 1901 yılına kadar olan sürede- neşredilen yazıları hem edebî türlere, hem de yazarlarına göre iki ayrı kategoride tasnif etmek mümkündür.

Bu ikili tasniften yola çıkarak mecmuanın yaklaşık 10 yıllık yayın faaliyetine, yayımlanan yazılara, türlere ve yazarlara göre genel hatlarıyla bakacak olursak, karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

Dergide en çok yayımlanan edebî tür makaledir. Başta “musâhabe-i edebiyeye” ve “musâhabe-i fenniyye”ler olmak üzere tıp, ziraat, askeriye, siyaset vs. konularında çeşitli makaleler yazılmıştır.

Makalelerin yanında şiir, roman, hikaye, musahabe-i edebiyeye (edebiyat konularında sohbet) gibi edebî türlerde eserler de derginin yazı kadrosunda öne çıkar.

Bilindiği gibi mecmuanın adı *Servet-i Fünûn* yani “fenler hazinesi”dir, yani fennî bir mecmuadır. Sonradan edebiyat mecmuası olmuştur. Üstelik toplumumuzun o devri için fen konuları, yeni tanınmış olmaları bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Toplum, yeni buluşlarla tanıştırılmaktadır. Roman, hikâye, şiir, tiyatro oyunu gibi edebî türlerin yanı sıra, bu türlere dair çeşitli yazılar; edebiyatın meseleleri, edebî akımlar, tahlil ve tenkitler, lisan, sanat, matbuat, musiki, eğitim ve öğretim, siyaset, iktisat, askerlik, kadın ve moda gibi konulara dair makaleler; çoğunluğu Batılı sanat, edebiyat ve siyaset simalarına ait olmak üzere biyografiler; kitap tanıtımı, çeşitli fennî konular, faydalı ve pratik bilgiler, sağlık, ziraat ve hayvancılık konuları, dergide yayımlanan bazı resimler ile ilgili yazılar ve muhtelif türde başka makaleler *Servet-i Fünûn* dergisinin 1896 yılına kadarki yazı çerçevesini çizer.

Makaleden sonra sırayı şiir türü alır. Zira dergide 1891–1896 arasında 651 adet şiir neşredilmiştir. Bu şiirlerin önemli bir kısmı Tevfik Fikret, Cenab Şehabeddin ve A. Nâdir (Ali Ekrem)’e aittir. Bu da bize *Servet-i Fünûn*’un şiir cephesi bakımından çok açık bir fikir vermektedir.

Şiirden sonra sırayı hikâye alır. Dergide bu yıllar arasında 254’ü telif, 33’ü tercüme olmak üzere toplam 287 hikâye yayımlanmıştır. Bu sayıyı azımsamak mümkün değildir.

Halid Ziya'nın edebiyat çevrelerine kabul ettirdiği ve Mehmed Rauf'un popüler hale getirdiği mensur şiirlerden ise 111 adet yayımlanmıştır.

Servet-i Fünûn, roman tefrikası bakımından da hayli zengindir. Mecmuada 12'si tercüme, 15'i telif olmak üzere toplam 27 roman tefrika edilmiştir.

Ayrıca 13 seyahat yazısı da neşredilmiştir. Seyahat yazıları genellikle Afrika ülkelerine (Nil, Sahra-yı Kebir, Mısır), Suriye'ye, Irak'a, Kuzey Kutbu'na ve Anadolu'nun muhtelif şehirlerine (Konya, Sapanca, Ankara) yapılmış seyahatlerden bahseder.

Sözünü ettiğimiz dönemde *Servet-i Fünûn* dergisinde sanat ve kültür hayatına dair toplam 253 haber neşri vardır. Bunların büyük bir çoğunluğu "İstanbul Postası" başlığı altında yayımlanmıştır. Muhtemelen birçoğunu Ahmed İhsan'ın yazdığı bu yazılar, İstanbul'un gündelik hayatından, mesirelerinden, şehirde olup bitenlerden bahseden haberlerdir.

Dergide, bir kısmı edebiyatçılara, bir kısmı yerli ve yabancı kültür ve sanat şahsiyetlerine diğer bir kısmı da tarihi bir değer ifade eden mekân ve yapılarla ait olan bir takım resimler ve bu resimlerin bazılarını açıklayıcı kimi uzunlu kısıtlı yazılar da yer almaktadır. Bu resimlerin toplam sayısı 118 adettir.

Ayrıca dergide Ahmed Receb'in "Emsâl-i Hakikat" ve Ahmed Hikmet'in "Kıylukâl" başlıkları altında derlediği toplam 21 adet seçme vecizelerden oluşan yazı serisi vardır.

Ramazan ve Kurban bayramlarına, padişahın cülûs yıldönümüne ait olan ve Sultan II. Abdülhamid'i övücü mahiyetteki tebrik yazılarına da dergide yer verilmiştir. Bunların bir kısmı mensur, bir kısmı manzum ve bir kısmı da nazım-nesir karışık yazılardır. Bu türdeki tebriklerin toplam sayısı 51 adettir.

Mecmuanın bilhassa havadisât kısmında neşrolunan ilânların büyük bir kısmı kitap, diğer kısmı ise konser ve tiyatro ilânıdır. Yeni kitapların, kültür ve sanat hayatına ait ilânların toplam sayısı ise 235'tir.

Dergide 1891-1896 yılları arasında yayımlanan yazıları, edebî türlerine göre yukarıda dökümünü verdiğimiz neticeler doğrultusunda listelersek karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

<i>Makale</i>	1890 adet
<i>Şiir</i>	651 adet
<i>Hikâye</i>	287 adet
<i>Mensur şiir</i>	111 adet
<i>Roman tefrikası</i>	27 adet
<i>Seyahat yazısı</i>	13 adet
<i>Haber</i>	253 adet (Kültür, edebiyat ve sanatla ilgili)
<i>Resim</i>	118 adet (Kültür, edebiyat ve sanatla ilgili)
<i>İlân</i>	235 adet (Kültür, edebiyat ve sanatla ilgili)

Yazarlara göre sıralamaya gelince düzenli olarak yazdığı musahabe-i fenniyyeler ve çeşitli konulardaki makaleleriyle ilk sırayı 297 yazıyla Mahmud Sâdık alır. Onu, 168 muhtelif konulu makalesi ile Kadri imzası takip eder. Kadri imzası, dergide yazan be-

lirli bir şahsın adı değildir. Kadri, Servet-i Fünun topluluğu yazarlarının ortak olarak kullandıkları bir imzadır ve dergide sütun doldurmak amacı ile yazıya ihtiyaç duyulduğunda, o gün dergide kim mevcutsa, bu imza ile yazı yazar.

Uzun süre derginin “ser-muharrir”liğini yapan Tevfik Fikret, dergide, gerek şiirleri ve gerekse musahabe-i edebiyeleriyle toplam 183 adet eser neşretmiştir. Böylece bütün kadro içinde Tevfik Fikret’in Servet-i Fünûn edebiyatına eser düzleminde katkısı sayısal bir kesinlikle anlaşılmaktadır. Bu sayıya Fikret’in “Esad Necib” müstearıyla yazdığı yazıları da dâhil edersek, onun *Servet-i Fünûn*’da yayımladığı yazıların toplamı 193’ü bulmaktadır.

Tevfik Fikret’in hemen ardından bilhassa mensur şiirleri ve musahabe-i edebiyeleriyle Mehmed Rauf gelir. Mehmed Rauf 117 adet yazı neşrederek dergiye önemli bir katkıda bulunmuştur.

Hüseyin Cahid dergide, gerek hikâyeleri gerek muhasabe-i edebiyeleri ve gerekse Fransızcadan çevirdiği makalelerle toplam 103 adet eser neşretmiştir.

Ayrıca, Faik Ali 92 adet, Cenap Şehabeddin 75 adet, A. Nâdir 69 adet, Ahmed Rasim 68 adet, Ahmed Şuayb 59 adet, Celal Sâhir 48 adet, Besim Ömer 42 adet, Hüseyin Siret 37 adet, Halid Ziya 29 adet, İsmail Safa 34 adet, Süleyman Nesib 32 adet, Ahmed Hikmet 29 adet, H. Nâzım 25 adet, Ahmed Naîm 19 adet, Ahmed İhsan 18 adet, Recâ-izâde Mahmud Ekrem 13 adet, Halil Rüştü 12 adet, Rüştü Necdet 11 adet, Ali Ferruh 10 adet, Ahmed Raif 7 adet, Mehmet Emin 7 adet yazı neşrederek *Servet-i Fünûn* mecmuasında yer almışlar ve bunlardan bir kısmı Servet-i Fünûn edebî topluluğunu oluşturmuşlardır. Yazarların dergideki yazı adedine göre bir sıralama yaparsak karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

<i>Mahmud Sadık</i>	297 adet
<i>Kadri</i>	168 adet
<i>Tevfik Fikret</i>	183 adet
<i>Mehmet Rauf</i>	117 adet
<i>Hüseyin Cahit</i>	103 adet
<i>Fâik Âli</i>	92 adet
<i>Cenab Şehabeddin</i>	75 adet
<i>A. Nadir</i>	69 adet
<i>Ahmed Rasim</i>	68 adet
<i>Ahmed Şuayb</i>	59 adet
<i>Celal Sahir</i>	48 adet
<i>Besim Ömer</i>	42 adet
<i>Hüseyin Siret</i>	37 adet
<i>Halid Ziyâ</i>	29 adet
<i>İsmail Safa</i>	34 adet
<i>Süleyman Nesib</i>	32 adet
<i>Ahmed Hikmet</i>	29 adet
<i>H. Nazım</i>	25 adet

<i>Ahmed Naim</i>	19 adet
<i>Ahmed İhsan</i>	18 adet
<i>Recâizâde M. Ekrem</i>	13 adet
<i>Halil Rüşdü</i>	12 adet
<i>Mehmed Cavid</i>	12 adet
<i>Rüştü Necdet</i>	11 adet
<i>Esad Necib</i>	10 adet
<i>Ali Ferruh</i>	10 adet
<i>Ahmed Raif</i>	7 adet
<i>Mehmed Emin</i>	7 adet

Bu listede Halid Ziya'nın yazdıklarının sayı itibarıyla daha az bir yekûn teşkil ediyor görünmesine şaşırılmamalıdır. Çünkü burada onun roman tefrikalarını hatırlamalıyız. Tefrikaları gün olarak sayarsak bu sayının çok kabarcığı açıktır.

Bu isimler arasında *Servet-i Fünûn* kadrosuna ait olmayan şahsiyetler de görülmektedir. Mahmut Sadık, Recâizâde Mahmud Ekrem, Mehmed Emin bunlardandır. Bundan da anlıyoruz ki *Servet-i Fünûn* mecmuası, *Servet-i Fünûn* edebiyatı döneminde bile sadece *Servet-i Fünûncuların* yazı ve şiirlerini neşreden bir dergi değildir.

Dergide 1100 civarında imzasız yazı yer alır. Bu yazıların büyük bir kısmının Ahmed İhsan'a ait olduğu tahmin edilmektedir. Zira ilk sayılarının ilk sayfalarında "Gazetede münderic bi'l-cümle imzasız makalât ser-muharirindir." ibaresi yer almaktadır. Bununla beraber dergideki bütün yazıların üçte birinin imzasız çıkması dikkat çekicidir.

Servet-i Fünûn dergisinin edebi bir kimlik kazandığı, bu yönünün ön plana çıktığı bu dönemde (1896 – 1901) genel panoraması böyledir.

1901'de yeniden çıkmaya başlayan dergi artık daha çok fenni bir dergi havasındadır. Yayımlanan yazılara bakıldığında, keşifler ve icatlar, ziraat, sağlık, çocuk bakımı, dönemin en çok can kaybına neden olan hastalığı verem vb. gibi konuların ön plana çıktığını görürüz. Tek tük de olsa roman tercümelerine rastlanır bu dönemde. Derginin 29–31. ciltleri arasında Ahmed İhsan'ın hiçbir makalesi yer almadığı gibi tercüme edilip yayımlanmış herhangi bir romanı da yoktur. Buna mukabil bol bol resim neşredildiğini görürüz. Bilhassa Batı'daki yenilikleri anlatan renkli resimler basılmaktadır.²⁰

II. Meşrutiyet'in ilanına kadar derginin yayın akışı aşağı yukarı bu şekilde devam eder. 1909'dan itibaren yeni bir edebi heyecan ile dolan gençler *Servet-i Fünûn* dergisinin etrafında yeniden toplanmışlar ve dergi yeniden edebi kimliğine bürünmeye başlamıştır. Yeni bir edebi topluluk olan Fecr-i Ati, edebi anlayışını anlattığı beyanname-sini 1909'da *Servet-i Fünûn*'da yayımlar. O dönemde hemen hepsi yirmili yaşlarında olan Hamdullah Suphi, Yakup Kadri, Fazıl Ahmed, İzzet Melih, Refik Halid, Köprülüzade Fuat, Emin Lami, İsmail Suphi, Şehabettin Süleyman, Ali Canib, Mehmet Behçet, Emin Bülend, Şekip Akif, İsmail Müştak, Asaf Muammer, Bedii Nuri, Ali Süha, Ahmed Samim gibi isimler artık *Servet-i Fünûn* çatısı altında toplanmışlardır. İşte bu isimler derginin

20 "50 Yılın Tarihi", *Servet-i Fünûn*, 28 Mart 1940, c. LXXXVII, s. 312-318.

1000. sayısı için büyük bir özen ve dikkatle çalışırlar. Zira 22 Temmuz 1910'da yayımlanan 1000. sayı ile birlikte dergi yayın hayatındaki 20. yılına başlayacaktır.

Yayın hayatına bu şekilde devam eden dergi için 1914 yılı önemlidir. Balkan Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte dergi artık günlük gazete haline dönüşmüş ve edebi kimliğinden uzaklaşmaya başlamıştır. *Servet-i Fünun*, yaklaşık 3 yıl boyunca -ki bu tamamen Mahmud Sadık'ın başarısıdır- günlük olarak çıkmıştır. Savaş yıllarının mahrumiyetleri içinde yayın hayatına devam etmeye çalışan *Servet-i Fünun* İstanbul'u işgal eden kuvvetlerce kara listeye alınmıştır. Ahmed İhsan bu dönemde yurt dışına kaçmıştır. 1919'da bin bir zorlukla geri döndüyse de 1920'de yeniden Avrupa'ya kaçan Ahmed İhsan bu şartlar altında devam etmenin mümkün olmadığını fark ederek dergiyi kapatmıştır.²¹

Servet-i Fünun 1924 yılının başına kadar kapalı kalmıştır. 1924'te Ahmed İhsan, *Servet-i Fünun*'ü yeniden canlandırmaya çalışır. Her ne kadar eski popülerliği kalmadıysa da dergi önemli bir yayın organı olarak hayatına devam etmektedir.

28 Mart 1940'ta çıkan 2275. sayısı ile birlikte 50. yılını dolduran derginin bu sayısında yayımlanan "50 Yılın Tarihi" başlıklı yazıda derginin yayın hayatı anlatılır, dergide imzalarını gördüğümüz kişiler *Servet-i Fünûn* hakkında hissettiklerini uzun uzadıya dile getirerek sahibi Ahmed İhsan'ı tebrik ederler.

1942 yılında ise dergi 52. yılını idrâk etmektedir. Fakat bu biraz buruk bir idraktır, zira Ahmed İhsan rahatsızdır. Nitekim bu yılın sonunda vefat edecektir. Ahmed İhsan'ı anmak için 31 Aralık 1942'de yayımlanan 2419. sayı siyah bir kapakla çıkmıştır. Bu sayıyı takip eden birkaç haftalık nüshalar Ahmed İhsan için ayrılmıştır. Bu sayılarda, başında Ahmed İhsan hakkında çıkan bütün haber, resim, hatıra ve yorumların yanı sıra ailesine çekilen baş sağlığı telgraflarına yer verilmiştir.

Ahmed İhsan'ın vefatından sonra, matbuat dünyamızın uzun soluklu dergilerinden biri olan *Servet-i Fünun*, 25 Mayıs 1944 yılında neşredilen 2461. sayısı ile yayın hayatından büsbütün çekilmiştir.

***Servet-i Fünûn* Journal**

Kübra ANDI

Abstract

This study focuses on the journal of *Servet-i Fünûn Mecmuası*, which played very crucial role in Turkish culture and Literature from the late nineteenth century to the middle of the twentieth century. It was, at the same time, a periodical of *Servet-i Fünûn* and *Fecr-i Ati*, two significant movements of the Turkish literature at that time.

Keywords: *Servet-i Fünûn*, *Fecr-i Ati*, Journal.

21 Aynı yerde.

Servet-i Fünûn Mecmuası

Kübra ANDI

Özet

Bu çalışma, XIX. yüzyıl sonlarından XX. yüzyıl ortalarına kadarki Türk kültür ve edebiyat hayatının önemli dergilerinden biri olup Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati edebiyatının yayın organı olarak da faaliyet gösteren *Servet-i Fünûn Mecmuası*nı ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Servet-i Fünûn, Fecr-i Ati, Mecmua.